

Z ŻYCIA NAUKOWEGO

Centrum Polityki Społecznej (*Zentrum für Sozialpolitik*) przy Uniwersytecie w Bremie

Centrum Polityki Społecznej – Zentrum für Sozialpolitik, w skrócie ZeS (dalej określane także jako Centrum), jest jedynym tego rodzaju interdyscyplinarnym ośrodkiem badawczym w dziedzinie polityki społecznej w Niemczech¹. Obejmuje przedstawicieli różnych dyscyplin, zajmujących się polityką społeczną, m.in. ekonomistów, socjologów, politologów, pedagogów społecznych, przedstawicieli medycyny pracy i medycyny społecznej. Ze względu na ów wyjątkowy charakter w Niemczech, które zajmują z kolei w świecie tak ważną pozycję w nauce o polityce społecznej, instytucja ta zasługuje na zainteresowanie.

Wspomniana wyjątkowość Centrum w Niemczech podkreślana jest w tomie będącym w dużym stopniu rezultatem konferencji zorganizowanej z okazji 10-lecia Centrum, gdzie zwraca się także uwagę na ograniczoną instytucjonalizację nauki o polityce społecznej w Niemczech, nie odpowiadającą wadze problematyki². Szczególnie w zakresie nauk ekonomicznych niepokój w Niemczech wzbudza przyszłość tej specjalności, wraz z przechodzeniem na emeryturę profesorów o specjalności polityka społeczna³.

Centrum powstało w wyniku decyzji Akademickiego Senatu Uniwersytetu w Bremie z 21 września 1998 roku jako Centralna Instytucja Naukowa Uniwersytetu w Bremie. Formalnie rozpoczęło działalność od 1 października 1998 roku. Do dnia 1 kwietnia 1999 roku obsadzone zostały wszystkie funkcje kierowników Zakładów, dzięki czemu Centrum mogło rozpo-

¹ Por. *Zentrum für Sozialpolitik – Kurzinformation*, Universität Bremen, September 2000. Niniejszy artykuł pisany był w maju 2002 roku.

² S. Leibfried, U. Wagschal: *Der deutsche Sozialstaat: Bilanzen–Reformen–Perspektiven*. W: S. Leibfried, U. Wagschal (red.) *Der deutsche Sozialstaat: Bilanzen–Reformen–Perspektiven*, Schriften des Zentrums für Sozialpolitik, Band 10, Campus Verlag, Frankfurt/New York 2000, s. 8–50.

³ W roku 1995 Komitet Polityki Społecznej w ramach, obejmującego – wbrew nazwie – wszystkich ekonomistów Stowarzyszenia Polityki Społecznej (*Verein für Sozialpolitik*) opublikował „Memorandum na temat sytuacji przedmiotu polityka społeczna na uniwersytetach niemieckich”, „Sozialer Fortschritt” 1995, nr 8/9, s. 230–231. Zwraca także uwagę fakt, że w ramach restrukturyzacji wydziałów ekonomicznych na uniwersytetach w nowych krajach związkowych nie utworzono żadnej profesury w zakresie polityki społecznej. Por. S. Leibfried, U. Wagschal, *op. cit.*, s. 33.

cząc działalność⁴. Centrum powstało dzięki środkom Fundacji Volkswagena, która przeznaczyła 3 miliony marek na powstanie i rozwój ZeS w pierwszych 5 latach. Założycielami (*Träger*) Centrum są Uniwersytet oraz kraj związkowy (land) Brema⁵. Centrum finansowane jest zatem przede wszystkim ze środków kraju związkowego Brema, jako że szkolnictwo wyższe jest w RFN w gestii krajów związkowych. Pierwotnie, ZeS był finansowany zarówno z budżetu kraju związkowego, jak i Uniwersytetu, potem jednak kraj związkowy przekazał środki na ZeS Uniwersytetowi i obecnie Centrum finansowane jest bezpośrednio z budżetu Uniwersytetu. Istotną część projektów badawczych finansowana jest ponadto z pozyskiwanych przez Centrum środków zewnętrznych (około $\frac{1}{4}$ – $\frac{1}{3}$ środków).

Cele, które założyciele postawili przed Centrum, obejmowały: badania zorientowane na problemy i praktykę, ukierunkowane na porównania międzynarodowe i historyczne oraz interdyscyplinarne, przy pluralizmie metod – ambitny cel, który w dużym stopniu udało się zrealizować⁶.

Przedmiotem badań Centrum jest polityka społeczna, głównie w Niemczech: jej podstawy, historia, skutki polityczne i społeczne. Duża część badań dotyczy porównań międzynarodowych, także historycznych. Centrum zajmuje się po pierwsze badaniami teoretycznymi w poszczególnych reprezentowanych w nim dyscyplinach, jak i interdyscyplinarnymi. Po drugie, duża część badań ma charakter empiryczny, ma służyć lepszemu zrozumieniu stosunków społecznych i poszerzać wiedzę o znaczeniu zjawisk społecznych. Ten typ badań określany jest w sumie jako „badania podstawowe zorientowane na zastosowania” (*anwendungsorientierte Grundlagenforschung*).

Centrum obejmuje pięć zakładów.

Zakład „Teoria i konstytucja państwa dobrobytu” (*Theorie und Verfassung des Wohlfahrtsstaates*), kierowany od roku 1995 przez profesora Clausa Offe (początkowo wspólnie z profesorem Ulrichem K. Preußem), następnie od października 1997 roku do marca 2001 roku przez profesora Manfreda G. Schmidta⁷, analizuje państwo socjalne jako proces polityczny – w Niemczech i w porównaniu z innymi wysoko rozwiniętymi państwami demokratycznymi. Analizowane problemy badawcze to m.in. następujące kwestie:

- Czym wyróżnia się polityka społeczna w Niemczech?
- Jakie są jej podobieństwa do innych krajów?
- Jakie czynniki przyczyniają się do wzrostu, regresu czy przebudowy polityki społecznej?
- Jaką rolę odgrywają przy tym instytucje polityczne, partnerzy społeczni, rząd i opozycja?
- Jak ukształtować politykę społeczną, aby zapewniała bezpieczeństwo społeczne, a więc „społeczny cel państwa”, w sposób zgodny z gospodarką, zapewniający stabilizację polityczną, społeczną i ekonomiczną?

⁴ U. Wagschal, *Ten Years After – Zur Arbeit des ZeS*, „ZeS Report” 1999, nr 2, s. 2.

⁵ Brema, wraz z Bremerhaven, jest jednym z 15 krajów związkowych Republiki Federalnej Niemiec.

⁶ Por. S. Leibfried, U. Wagschal, *op. cit.*, s. 33.

⁷ W momencie pisania informacji, stanowisko nie było obsadzone.

Odpowiedzi na te pytania mają dostarczyć studia przypadku, porównania parami i systematyczne porównania wszystkich demokratycznych państw rozwiniętych. Wykorzystywane są główne teorie badań porównawczych działalności państwa, m.in. neoinstytucjonalizm, teoria „parties-do-matter” oraz społeczno-ekonomiczna teoria badań funkcjonowania państwa, przy wykorzystaniu jakościowych i ilościowych metod zbierania i analizy danych.

Zakład „Instytucje i historia państwa dobrobytu” (*Institutionen und Geschichte des Wohlfahrtsstaates*), kierowany od początku przez profesora Stephana Leibfrieda (początkowo wspólnie z profesorem Heinzem-Gerhardem Hauptem), nastawiony był pierwotnie na badania instytucji państwa dobrobytu, z dużym naciskiem na badania historyczne. Z czasem coraz większy nacisk kładziony był na badania polityki. Obecnie przedmiotem zainteresowania są w szczególności zależności między rosnącą internacjonalizacją a polityką państwa narodowego, a więc wpływ globalizacji na państwową politykę społeczną. Główne stawiane pytania to:

– Czy państwo socjalne jest warunkiem koniecznym postępu procesu internacjonalizacji?

– Czy mamy obecnie do czynienia z nasilającą się konwergencją państw opiekuńczych w kierunku „państwa konkurencji” czy też nadal o rozwoju polityki społecznej decydują różnice pomiędzy państwami narodowymi?

– Jakie jest znaczenie poszczególnych instytucji społeczno-politycznych w obecnym procesie zmian polityki społecznej?

– Jaki jest wpływ zmian na ponadnarodowym poziomie Unii Europejskiej na politykę państw członkowskich?

Badania mają charakter teoretyczny i historyczny.

Kolejnym szczególnym obszarem zainteresowań badawczych Zakładu jest polityka wobec ubóstwa i dynamika pomocy społecznej. Badania te prowadzone są m.in. we współpracy z Programem Badawczym Uniwersytetu w Bremie (Sfb 186) *Statuspassagen und Risikolagen im Lebensverlauf*.

Zakład Ekonomiczny (*Wirtschaftswissenschaftliche Abteilung*) kierowany jest od początku przez profesora Winfrieda Schmähla. Ekonomiczna analiza polityki społecznej dotyczy celów i koncepcji zabezpieczenia społecznego, wyboru i konstrukcji rozwiązań oraz ich skutków mikro- i makroekonomicznych, a także kształtu instytucji. Przedmiotem badań jest sytuacja ekonomiczna, demograficzna i polityczna pod względem ich znaczenia dla zabezpieczenia społecznego oraz skutki działań w dziedzinie polityki społecznej, aktorów państwowych i prywatnych, także z uwzględnieniem wymiaru czasu (analiza procesów).

Temat „Przemiany świata pracy a zabezpieczenie społeczne” bada związki systemu pracy i zabezpieczenia społecznego. W ramach tematu „Rozwój i rozwiązania w dziedzinie zabezpieczenia na starość” analizowane są m.in. projekty reform w Niemczech i w innych krajach, konsekwencje różnych metod finansowania i zmian struktury między różnymi formami zabezpieczenia emerytalnego: ustawowymi, zakładowymi i prywatnymi. Kolejny temat to „Rozwój i skutki niemieckiego ubezpieczenia pielęgnacyjnego”, w ra-

mach którego przede wszystkim analizowany jest wpływ ubezpieczenia pielęgnacyjnego na instytucje i świadczeniobiorców pomocy społecznej, a także kwestie teorii sterowania i konkurencji. Kolejny temat dotyczy „Analizy, zmian i wykorzystania dochodów”.

Zakład „Polityka zdrowotna, medycyna pracy i medycyna społeczna” (*Gesundheitspolitik, Arbeits- und Sozialmedizin*) kierowany jest od początku istnienia ZeS przez profesora Rainera Müllera. Przedmiotem badań są standardowe ryzyka społeczeństwa przemysłowego, jak choroba, wypadek przy pracy, starość, bezrobocie, a także odpowiedzi na te ryzyka w ramach polityki społecznej i zdrowotnej.

Badane są z jednej strony ryzyka zdrowotne i formy ich ograniczania, ze szczególnym akcentem na pracę zarobkową, a z drugiej strony instytucje i regulacje ryzyk w systemie zabezpieczenia zdrowia, ze szczególnym uwzględnieniem niemieckiego ustawowego ubezpieczenia chorobowego. Badania – z zakresu *public health* – dotyczą także struktur, procesów, świadczeń i rezultatów systemu zdrowotnego. Analizowane są dane empiryczne, gromadzone w ramach 10-letniego projektu finansowanego przez Kasę Zastępczą Gmünd (*Gmünder Ersatzkasse, GEK*). Kolejnym ważnym tematem jest analiza zaopatrzenia w leki.

Zakład „Polityka wobec płci w państwie dobrobytu” (*Geschlechterpolitik im Wohlfahrtsstaat*), kierowany był od powstania Centrum do roku 1994 przez panią profesor Ilonę Ostner, a od roku 1999 na jego czele stoi pani profesor Karin Gottschall. Zakład analizuje politykę społeczną z punktu widzenia jej wpływu na indywidualny potencjał mężczyzn i kobiet. Badane są regulacje polityki społecznej w związku ze zmianami struktury systemu kształcenia i systemu pracy, a także w formach życia rodzinnego. W centrum zainteresowania jest profil polityki społecznej Niemiec, charakteryzujący się tradycyjnie silnym modelem rodziny utrzymywanej z pracy zarobkowej mężczyzny i słabszym rozwojem sektora usług.

Na tym tle przedmiotem badań są zmiany struktury systemu pracy i przesunięcia pomiędzy pracą zarobkową, pracą nieformalną i prywatną pracą opiekuńczą. Kolejny temat dotyczy warunków i skutków polityki edukacyjnej, polityki rynku pracy, rodzinnej i podatkowej dla zabezpieczenia egzystencji i partycypacji społecznej kobiet i rodziców. Zagadnienia te analizowane są także w perspektywie porównawczej.

Podstawy teoretyczne stanowią: socjologia pracy, badania dynamiczne karier życiowych (*Lebenslauforschung*) i porównawcze badania polityki społecznej, wraz z ich rozwojem przez krytykę feministyczną.

W Centrum pracuje około 40 pracowników naukowych, których wspierają pracownicy obsługi w sekretariatach i administracji. Centrum posiada bibliotekę, w której zgromadzono ponad 22 000 tomów, archiwum oraz zainstalowano sieć komputerową. Strona internetowa Centrum to zes.uni-bremen.de.

Na czele ZeS jako Rzecznik (*Sprecher*) stoi od roku 1994 profesor Rainer Müller, a od 1999 roku jego zastępcą jest profesor Stephan Leibfried. Do 5-osobowego Zarządu (*Vorstand*) Centrum wchodzi kierownicy wszystkich Zakładów oraz dwaj wybierani przedstawiciele pozostałych pracowników naukowych. Pracownicy naukowcy pracujący w Centrum, poza osobami związanymi z Centrum jedynie na krótki czas – poniżej jednego ro-

ku, wchodzą w skład Rady Naukowej (*Wissenschaftlicher Rat*). Na koniec 2001 roku były to 42 osoby.

Ocena pracy Centrum jest zadaniem Naukowej Rady Doradczej (*Wissenschaftlicher Beirat*) [*Advisory Bord*], w skład której wchodzi 10 osób, w tym wybitni przedstawiciele różnych dyscyplin zajmujących się polityką społeczną – profesorowie Jos Berghman, Klaus-Dirk Henke (przewodniczący), Adrienne Heritier, Franz-Xaver Kaufmann, Bernd Baron von Maydell, Rainer Münz, Barbara Riedmüller, Franz Ruland, a także dr Werner Tegtmeier – sekretarz stanu w Federalnym Ministerstwie Pracy i Spraw Socjalnych oraz dr Arnold Knigge – senator Bremy ds. pracy. Rada zbiera się co roku dla oceny pracy Centrum, a co trzy lata wydaje na tej podstawie Raport Oceniający (*Evaluationsbericht*), adresowany do Rektora Uniwersytetu w Bremie oraz senatora ds. edukacji i nauki Bremy.

Centrum wydaje regularnie publikacje informujące o jego działalności. Dwa razy do roku ukazuje się około 30-stronnicowy *ZeS Report*, zawierający informacje o realizowanych projektach badawczych, prezentacje wyników badań, informacje o konferencjach, zmianach personalnych, bieżących wydarzeniach. Co roku dokumentację pracy Centrum zawiera *Jahresbericht des Zentrums für Sozialpolitik*.

Co trzy lata ukazuje się natomiast obszerny Raport o Działalności Centrum (*Tätigkeitsbericht*), zawierający pełną dokumentację kierunków badań, wszystkich realizowanych projektów, publikacji, danych osobowych.

Raport prezentuje badania Centrum na szerszym tle tendencji w zakresie polityki społecznej, będącej przedmiotem badań.

I tak, najnowszy Raport, obejmujący okres od stycznia 1999 r. do grudnia 2001 r.⁸, analizuje najpierw wyzwania, przed jakimi stoi polityka społeczna. Wyzwania sektorowe oznaczają konieczność uwzględnienia związków łączących politykę społeczną z polityką rynku pracy, polityką fiskalną i systemem edukacji⁹. Wyzwania funkcjonalne wiążą się z dokonującymi się w wielu dziedzinach polityki społecznej przesunięciami między trzema głównymi „producentami dobrobytu”: państwem, rynkiem i rodziną. To prowadzi do wniosku, że badania nie mogą ograniczać się tylko do analizy państwa socjalnego (dobrobytu), ale powinny uwzględniać również „funkcjonalne odpowiedniki” państwowych świadczeń społecznych – oferowane przez przedsiębiorstwa, rynek czy rodzinę. I wreszcie wyzwania proceduralne dotyczą politycznego procesu reform polityki społecznej, która okazała się wyjątkowo odporna na zmiany, co analizuje *New Politics of the Welfare State*, choć także badania prowadzone w Centrum podają w wątpliwość tezę o odporności polityki społecznej na zmiany.

⁸ Por. *Zentrum für Sozialpolitik, Tätigkeitsbericht Januar 1999 bis Dezember 2001*, Universität Bremen, s. 15–43.

⁹ Edukacji nie zalicza się z reguły w Niemczech do polityki społecznej, w odróżnieniu od krajów anglosaskich. Obecnie dużo uwagi poświęca się w Niemczech konieczności zmian w tej dziedzinie, uznając zaniedbania i niedofinansowanie jako przyczyny słabych rezultatów systemu edukacji w Niemczech w porównaniu z innymi krajami. Temat ten powraca wielokrotnie w Raporcie ZeS.

Na podstawie tych wyzwań, badania polityki społecznej powinny być prowadzone w trzech przekrojach:

- narodowym (krajowym), ponieważ problemy polityki społecznej każdego kraju są specyficzne, wynikają z jego historii i lokalnych uwarunkowań. Centrum podkreśla, że zbyt jednostronnie krytyka polityki społecznej akcentuje jedynie jej koszty, pomijając korzyści;
- porównawczym, biorącym pod uwagę fakt, że poszczególne kraje poddane są tego rodzaju konkurencji systemów;
- ponadnarodowym i międzynarodowym, uwzględniającym jednocześnie procesy integracji europejskiej i integracji gospodarki światowej (globalizacji).

Analiza polityki społecznej prowadzi do postulatu o konieczności szerokich badań nad zmianami tradycyjnego państwa narodowego, głównego podmiotu tradycyjnej polityki społecznej. ZeS uczestniczy intensywnie w przygotowaniach do uruchomienia na Uniwersytecie dużego programu badawczego (Sfb) „Zmiany w państwowości” (*Staatlichkeit im Wandel*).

Pracownicy naukowcy Centrum publikują w Niemczech i za granicą. Centrum wydaje Zeszyty Naukowe (*ZeS-Arbeitspapiere*)¹⁰, kilkudziesięciostronnicowe zeszyty, prezentujące wyniki badań pracowników Centrum i gości pracujących w ZeS. Część Zeszytów ukazuje się po angielsku.

Centrum posiada także własną serię wydawniczą w wydawnictwie Campus, pod nazwą „Publikacje Centrum Polityki Społecznej” (*Schriften des Zentrums für Sozialpolitik*). Do maja 2002 ukazało się 14 tomów¹¹.

Pracownicy Centrum prowadzą zajęcia dydaktyczne dla studentów Uniwersytetu. Szereg wykładów dostępnych jest dla studentów ekonomii, socjologii, politologii, nauki o pracy, pracy socjalnej i pedagogiki socjalnej. Od dawna studenci ekonomii mogli zdobyć dodatkowy dyplom w specjalności polityka społeczna. Nowością jest natomiast, wprowadzony od semestru zimowego roku akademickiego 2001/2002, skierowany do studentów różnych kierunków, czterosemestralny moduł, prowadzący do „certyfikatu z polityki społecznej”¹².

¹⁰ W roku 1999 ukazało się ich 18, w roku 2000 – 11, w roku 2001 – 18.

¹¹ Ostatnie 5 tomów to: Tom 10 (2000): S. Leibfried, U. Wagschal (red.), *Der deutsche Sozialstat: Bilanzen-Reformen-Perspektiven* [Niemieckie państwo socjalne: Bilans – reformy – perspektywy];

Tom 11 (2000): H. Obinger, U. Wagschal (red.): *Der gezügelte Wohlfahrtsstaat. Sozialpolitik in reichen Industrieländern* [Państwo dobrobytu w cuglach. Polityka społeczna w bogatych państwach przemysłowych];

Tom 12 (2001): M. Seeleib-Kaiser: *Globalisierung und Sozialpolitik. Ein Vergleich der Diskurse und Wohlfahrtssysteme in Deutschland, Japan und den USA* [Globalizacja i polityka społeczna. Porównanie dyskusji i systemów dobrobytu w Niemczech, Japonii i USA];

Tom 13 (2002): S. Gress, *Krankenversicherung und Wettbewerb – Das Beispiel Niederlande* [Ubezpieczenie chorobowe i konkurencja – Przykład Holandii];

Tom 14 (2002): N. Siegel, *Baustelle Sozialpolitik: Konsolidierung und Rückbau der Sozialpolitik im internationalen Vergleich* [Plac budowy polityka społeczna: Konsolidacja i demontaż polityki społecznej w porównaniu międzynarodowym].

¹² Moduł obejmuje następujące dziedziny: teoria państwa dobrobytu, ekonomiczne podstawy polityki społecznej, podstawy prawa socjalnego, niemieckie państwo socjalne, europejska i międzynarodowa polityka społeczna oraz porównawcze badania polityki społecznej. Por. program studiów w *Tätigkeitsbericht...*, op. cit., s. 239.

Centrum zaangażowane jest także w nowe przedsięwzięcie Uniwersytetu, które znacznie funkcjonować od października 2002 roku: Graduate School for Social Sciences (GSSS), w ramach której możliwe będzie doktoryzowanie się – Centrum odpowiada za jedną trzecią tego przedsięwzięcia, z tematem: przemiany niemieckiego państwa socjalnego¹³. W ramach tego przedsięwzięcia będą także utworzone stanowiska *Juniorprofessoren* na 3 lata (2 x 3 lata), na każdą z dziedzin School po jednym, a więc w sumie 3. Planowane są także stypendia dla doktorów (*post-doc*).

Pracownicy Centrum realizują założenie służenia praktyce m.in. poprzez zaangażowanie w różnych gremiach doradczych w politycznym procesie decyzyjnym. Czasami zabierają głos jako Centrum w kwestiach polityki społecznej Niemiec¹⁴. Szczególne związki łączą Centrum z regionem – miastem i krajem związkowym Brema oraz regionem północno-zachodnich Niemiec. Regularna jest współpraca z senatorem ds. pracy, kobiet, zdrowia, młodzieży i spraw socjalnych. Centrum prowadzi badania służące bezpośrednio rozwiązywaniu społecznych kwestii regionu, szczególnie w dziedzinie zdrowia i warunków pracy.

Osadzone mocno w regionie, Centrum jest prawdziwie międzynarodowe, co znajduje wyraz w tematyce badań, zagranicznych kontaktach pracowników naukowych Centrum, jak i licznych pobytach naukowców zagranicznych w Centrum¹⁵. Wśród kierunków międzynarodowych zainteresowań badawczych Centrum, kraje Europy Środkowej i Wschodniej zajmują poczesne miejsce¹⁶.

Podsumowując, warto raz jeszcze podkreślić cechy, które określają profil badawczy Centrum:¹⁷

- Orientacja na przyszłość, wobec wyzwań, jakie stoją przed polityką społeczną, nowych powiązań i relacji „państwa, rynku i rodziny”;
- Interdyscyplinarność, bazująca na przekonaniu, że politykę społeczną trzeba analizować z różnych perspektyw, w tym: socjologicznej, politologicznej i ekonomicznej;
- Aplikacyjne badania podstawowe – Centrum zorientowane jest na praktykę, na zastosowanie. Uwzględnienie praktyki prowadzi często do postulatu stopniowych reform, zamiast zmian radykalnych, które czasami wynikają z czysto teoretycznych analiz;

¹³ *Tätigkeitsbericht...*, *op. cit.*, s. 64. Przedsięwzięcie to finansowane jest przez Fundację Volkswagena, która przeznaczyła na nie 1,8 mln EUR na 4 lata. Por. tamże, s. 58.

¹⁴ Por. S. Leibfried, R. Müller, W. Schmähl, M. Schmidt, *Thesen zur Sozialpolitik in Deutschland*, „Zeitschrift für Sozialreform” 1998, nr 8, s. 525–569 (najpierw wydane jako ZeS-Arbeitspapier nr 5/98).

¹⁵ Autor przebywał w Centrum w latach 1994–1996 jako stypendysta Fundacji im. Alexandra von Humboldta.

¹⁶ W szczególności dotyczy to zabezpieczenia emerytalnego. W ramach Zakładu Ekonomicznego zrealizowany został projekt doktorski dotyczący zabezpieczenia emerytalnego w Rosji, obecnie realizowany jest projekt doktorski dotyczący systemów emerytalnych państw bałtyckich. Regularnie odbywają się także seminaria poświęcone transformacji systemów emerytalno-rentowych z udziałem przedstawicieli krajów Europy Środkowej i Wschodniej.

¹⁷ *Zentrum für Sozialpolitik, Tätigkeitsbericht Januar 1999 bis Dezember 2001*, Universität Bremen, s. 12–14.

– Osadzenie w kontekście międzynarodowym, co jest oczywiste w nowoczesnych badaniach w dziedzinie polityki społecznej. Polityka społeczna państw narodowych w coraz większym stopniu uzależniona jest od rozwoju w innych krajach i na poziomie ponadnarodowym (UE);

– Analizy skutków polityki społecznej, zarówno dla gospodarki, jak i sytuacji społecznej ludzi;

– Analizy dynamiczne, koncentracja na perspektywie długookresowej i aspektach dynamicznych. Z jednej bowiem strony polityka społeczna wpływa na biografie ludzi, z drugiej strony biografie, zwłaszcza zawodowe, decydują o świadczeniach socjalnych.

„Centrum Polityki Społecznej jest wyjątkową instytucją badawczą w dziedzinie polityki społecznej w Niemczech. Chociaż na politykę społeczną wydawane są setki miliardów marek, badania na ten temat są niedofinansowane. Część tej luki wypełnia ZeS”¹⁸.

Maciej Żukowski

Katedra Pracy i Polityki Społecznej
Akademia Ekonomiczna w Poznaniu

¹⁸ U. Wagschal, *op. cit.*, s. 5.

Projekty badawcze z zakresu polityki społecznej finansowane przez KBN (konkursy XIX, XX i XXI)

Konkurs XIX

Dom pomocy społecznej jako instytucja wspomagająca człowieka starego (promotorski), dr hab. Wiesław Ciczkowski, UWM Wydział Pedagogiki i Wychowania Artystycznego, suma: 100 000 zł, czas trwania w miesiącach: 15 (dalej dwie ostatnie informacje w formie „x zł/y”).

Wybrane cechy osobowościowe kobiet doświadczających wsparcia społecznego a ich sposoby radzenia sobie z przemocą wewnątrzmażeńską (promotorski), prof. dr hab. Jan Stanik, UŚ Wydział Pedagogiki i Psychologii, 14 950 zł/18.

Emigranci z Polski lat 80. w Niemczech. Problemy tożsamości w nowym otoczeniu społecznym i kulturowym, dr Jacek Schmidt, UAM Wydział Historyczny, 40 000 zł/18.

Samoorganizacja w społecznościach wiejskich. Lokalny wymiar transformacji, prof. dr hab. Maria Wieruszewska, PAN Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa, 100 000 zł/18.

Analiza porównawcza poziomu życia ludności w Polsce i w krajach UE w latach 1990-2000, prof. dr hab. Aleksander Zeliaś, AE w Krakowie Wydział Zarządzania, 300 000 zł/36.

Postulowany model funkcjonowania rynku nieruchomości mieszkaniowych w Polsce, dr hab. Marek Bryx, SGH Kolegium Nauk o przedsiębiorstwie, 200 000 zł/30.

Kapitał ludzki a polityka fiskalna – badanie zależności z uwzględnieniem doświadczeń transformacyjnych Polski z lat 1989–1999 (promotorski), dr hab. Ryszard Romański, Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku, 40 000 zł/18.

Obligatoryjność kapitałowych systemów emerytalnych w Ameryce Łacińskiej (promotorski), dr hab. Maciej Żukowski, AE w Poznaniu Wydział Ekonomiczny, 40 000 zł/18.

Samorządy lokalne wobec biedy i pomocy społecznej (na przykładzie województwa łódzkiego), prof. dr hab. Wielisława Warzywoda-Kruszyńska, UŁ Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, 200 000 zł/36.

Uchodźcy w Polsce jako nowy problem społeczny (promotorski), dr hab. Włodzimierz Anioł, UW Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych, 35 000 zł/21.

Rola związków zawodowych w restrukturyzacji problemowych sektorów gospodarczych, prof. dr hab. Leszek Gilejko, SGH Kolegium Ekonomiczno-Społeczne, 150 000 zł/27.

Warunki życia ludzi starszych i ich zachowania na rynku, prof. dr hab. Alicja Kusińska, Instytut Rynku Wewnętrznego i Konsumpcji w Warszawie, 120 000 zł/24.

Patologie społeczne wśród młodzieży – stan, analizy i sposoby przeciwdziałania, prof. dr hab. Adam Minkiewicz, SGH Kolegium Ekonomiczno-Społeczne, 170 000 zł/12.

Swoboda przepływu pracowników w związku z przystąpieniem Polski do UE (promotorski), dr hab. Małgorzata Szyłko-Skoczny, UW Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych, 20 000 zł/24.

Ocena zmian w postawach i zachowaniach reprodukcyjnych młodego pokolenia Polek i Polaków i ich wpływ na proces formowania i rozpadu rodzin i gospodarstw domowych, prof. dr hab. Janina Józwiak, SGH Kolegium Analiz Ekonomicznych, 300 000 zł/24.

Konkurs XX

Selekcyjna funkcja szkolnictwa wyższego w krajach Europy Zachodniej, dr Mirosława Cylkowska-Nowak, AM w Poznaniu Wydział Pielęgniarstwa i Nauk o Zdrowiu, 56 888 zł/24.

Modele zarządzania placówkami oświatowymi w programach PHARE-term i nowa szkoła. Implikacje dla reformy systemu edukacyjnego (promotorski), prof. dr hab. Stefan Michał Kwiatkowski, UAM Wydział Studiów Edukacyjnych, 18 500 zł/12.

Edukacja jako inhibitor i akcelerator rozwoju regionu ubogiego (na przykładzie regionu Warmii i Mazur), prof. dr hab. Eugenia Malewska, UWM Wydział Pedagogiki i Wychowania Artystycznego, 180 000 zł/36.

Wykonanie obowiązków zwrotu nienależnego świadczenia (promotorski), prof. dr hab. Edward Gniewek, UW Wydział Prawa i Administracji, 19 974 zł/6.

Analiza udziału osób niepełnosprawnych w rynku pracy na przykładzie województwa zachodniopomorskiego, prof. dr hab. Józef Holzer, US Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania, 43 000 zł/18.

Polityka ludnościowa – cele, rozwiązania, opinie, dr hab. Irena Kotowska, SGH Kolegium Analiz Ekonomicznych, 300 000 zł/24.

Konsekwencje integracji Polski z UE dla polityki społecznej, dr hab. Włodzimierz Anioł, UW Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych, 56 000 zł/30.

Warunki startu i funkcjonowania funduszy emerytalnych w wybranych krajach Europy Środkowej i Wschodniej (promotorski), prof. dr hab. Stanisława Golinowska, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych w Warszawie, 26 000 zł/24.

Popyt na pracę migrantów. Motywacje, korzyści i koszty dla pracodawców zatrudniających migrantów. Efekty dla rynku pracy, prof. dr hab. Stanisława Golinowska, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych w Warszawie, 200 000 zł/27.

Badanie mechanizmów tworzenia i destrukcji miejsc pracy w Polsce, prof. dr hab. Mieczysław Kabaj, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych w Warszawie, 80 000 zł/18.

Sprzężenie ekologii i polityki, dr hab. Marek Pietraś, UMCS Wydział Politologii, 36 530 zł/30.

Rodziny zastępcze jako forma opieki nad dzieckiem – stan i koncepcje rozwoju (promotorski), dr hab. Katarzyna Slany, UJ Wydział Filozoficzny, 20 000 zł/19.

Nieodpłatna praca kobiet i jej społeczno-kulturowy kontekst, doc. dr hab. Anna Titkow, PAN Instytut Filozofii i Socjologii, 20 000 zł/19.

W poszukiwaniu utraconej racjonalności polityki zdrowotnej. Przypadki polskiej reformy, dr hab. Cezary Włodarczyk CM UJ Wydział Ochrony Zdrowia, 50 000 zł/24.

Konkurs XXI

Wspomaganie rozwoju psychospołecznego dzieci z rodzin z problemem alkoholowym w świetlicach terapeutycznych (promotorski), dr hab. Maria Deptuła, Akademia Bydgoska Wydział Pedagogiki i Psychologii, 14 500 zł/28.

Psychologiczne mechanizmy zachowań roszczeniowych, dr hab. Maria Lewicka, UW Wydział Psychologii, 265 000 zł/36.

Psychologiczny, społeczny i edukacyjny potencjał wsi, doc. dr hab. Krystyna Szafraniec, PAN Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa, 276 000 zł/29.

Międzynarodowe prawo pracy, prof. dr hab. Ludwik Florek, UW Wydział Prawa i Administracji, 120 000 zł/18.

Kierunki i strategie rozwoju prawa pracy RP w warunkach gospodarki rynkowej oraz integracji europejskiej, prof. dr hab. Tadeusz Zieliński, PAN Instytut Nauk Prawnych, 346 351 zł/36.

Dobrobyt społeczny, nierówności i sprawiedliwość dystrybucyjna, prof. dr hab. Stanisław Maciej Kot, AE w Krakowie Wydział Zarządzania, 200 000 zł/27.

Uwarunkowania gromadzenia oszczędności gospodarstw domowych z przeznaczeniem na zabezpieczenie starości, dr hab. Małgorzata Rószkiewicz, SGH Kolegium Analiz Ekonomicznych, 49 450 zł/15.

Zmiany w mieszkalnictwie krajów Europy Środkowowschodniej w okresie transformacji ustrojowej, doc. dr hab. Mirosław Gorczyca, Zakład Badań Statystyczno-Ekonomicznych GUS i PAN, 60 000 zł/16.

Koszty utrzymania dzieci w Polsce (promotorski), prof. Brunon Górecki, UW Wydział Nauk Ekonomicznych, 41 100 zł/18.

Gospodarstwa domowe w Polsce i w UE. Badania na podstawie międzynarodowego panelu gospodarstw domowych PACO, ECHP, CHER, prof. Brunon Górecki, UW Wydział Nauk Ekonomicznych, 100 000 zł/24.

Związek między subiektywną oceną poziomu życia a zmianami w dynamice dochodów gospodarstw domowych, dr Ewa Gucwa-Leśny, UW Wydział Nauk Ekonomicznych, 30 000 zł/24.

Kryteria oceny dobrobytu społecznego. Z historii współczesnej ekonomii dobrobytu (promotorski), dr hab. Zbigniew Hockuba, UW Wydział Nauk Ekonomicznych, 25 000 zł/24.

Finansowanie ochrony zdrowia w Polsce. Możliwości zastosowania klasyfikacji OECD – System Rachunków Zdrowia – do ekonomicznej analizy działalności sektora ochrony zdrowia w Polsce oraz badań międzynarodowych, dr Dorota Kawiorska, AE w Krakowie Wydział Ekonomiczny, 18 000 zł/12.

Zamożność gospodarstw domowych – determinanty, mierniki (promotorski), prof. dr hab. Zofia Kędzior, AE w Katowicach Wydział Zarządzania, 19 920 zł/12.

Dynamika i czynniki sprzyjające utrwalaniu się ubóstwa (analiza na podstawie polskich i węgierskich danych panelowych), dr Irena Topińska, UW Wydział Nauk Ekonomicznych, 33 600 zł/24.

Równowaga finansowa polskiego systemu emerytalnego w procesie transformacji. Długookresowa analiza symulacyjna (promotorski), dr hab. Marian Wiśniewski, UW Wydział Nauk Ekonomicznych, 20 000 zł/12.

Zróżnicowanie dochodów i mobilność dochodowa gospodarstw domowych w Polsce a wzorce zróżnicowania i mobilności dochodów w UE, dr hab. Marian Wiśniewski, UW Wydział Nauk Ekonomicznych, 130 000 zł/24.

Utopie inkluzji. Warunki sukcesu programów reintegracji społecznej, dr hab. Kazimierz W. Frieske, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, 220 240 zł/30.

Ekonomiczne determinanty, konsekwencje i perspektywy zagranicznych migracji zarobkowych (na przykładzie migracji z województwa opolskiego), dr Romuald Jończy, UW Wydział Nauk Społecznych, 49 060 zł/12.

Idea wzajemności w świetle ewolucji ubezpieczeń społecznych w Europie, mgr Katarzyna Rubel, AE w Katowicach Wydział Ekonomiczny, 20 000 zł/12.

Problemy bezrobocia jako wynik przekształceń lokalnych rynków pracy Pomorza Środkowego (promotorski), dr hab. Eugeniusz Rydz, Pomorska Akademia Pedagogiczna Wydział Matematyczno-Przyrodniczy, 20 000 zł/27.

Kobiety wiejskie wobec syndromu roli rodzinnej, zawodowej i obywatelskiej w procesie integracji europejskiej, prof. dr hab. Barbara Tryfan, PAN Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa, 60 000 zł/10.

Europejskie standardy zabezpieczenia społecznego a współczesne rozwiązania polskie, dr Gertruda Uścińska, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, 90 000 zł/20.

Społeczno-wychowawcze konsekwencje bezrobocia, mgr Agnieszka Wiśniewska-Czaja, UW Wydział Pedagogiki i Wychowania Artystycznego, 17 000 zł/24.

opr. Ryszard Szarfenberg

Hablitacje z zakresu polityki społecznej zakończone w latach 2000–2001

Ludmiła Dziewięcka-Bokun *Systemowe determinanty polityki społecznej*, Akademia Ekonomiczna im. Karola Adamieckiego w Katowicach, Wydział Ekonomii, 2000.

Aldona Frączkiewicz-Wronka *Reforma systemu opieki zdrowotnej w perspektywie integracji z Unią Europejską (wybrane aspekty zachodzących zmian)*, Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Nauk Społecznych, 2000.

Anna Karwińska *Wartości i potrzeby społeczne a przemiany środowiska miejskiego*, Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Nauk Społecznych, 2001.

Urszula Kowieska *Kultura fizyczna w programach i działalności związków zawodowych w II Rzeczypospolitej*, Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu, Wydział Wychowania Fizycznego, 2001.

Barbara Kowrygo *Studium wpływu gospodarki rynkowej na sferę żywności i żywienia w Polsce*, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego, Wydział Nauk o Żywieniu Człowieka i Konsumpcji, 2001.

Ewa Leś *Od filantropii do pomocniczości. Studium porównawcze rozwoju i działalności organizacji społecznych*, Uniwersytet Warszawski, Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych, 2001.

Anna Manek *Wartościowanie własnej sytuacji życiowej przez bezrobotnych*, Katolicki Uniwersytet Lubelski, Wydział Nauk Społecznych, 2001.

Elżbieta Mazur *Dobroczynność w Warszawie XIX wieku*, Instytut Archeologii i Etnologii PAN, 2000.

Jerzy Mellibruda *Ludzie pomagający ludziom. Psychologiczna analiza funkcjonowania alkoholików i członków ich rodzin. Alkoholizm i narkomania*, Instytut Psychologii PAN, 2000.

Eugeniusz Mironowicz *Polityka narodowościowa PRL*, Uniwersytet Warszawski, Wydział Historyczny, 2001.

Piotr Sałustowicz *Soziale Arbeit zwischen Disziplin und Profession (Praca socjalna pomiędzy dyscypliną a profesją)*, Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, 2001.

Mieczysław Socha *Strukturalne podstawy bezrobocia w Polsce*, Uniwersytet Warszawski, Wydział Nauk Ekonomicznych, 2000.

Barbara Szatur-Jaworska *Ludzie starzy i starość w polityce społecznej*, Uniwersytet Warszawski, Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych, 2000.

Urszula Sztandar-Sztanderska *Strukturalne podstawy bezrobocia w Polsce*, Uniwersytet Warszawski, Wydział Nauk Ekonomicznych, 2000.

Lidia Wądołowska *Studia nad uwarunkowaniami żywieniowymi i stanem odżywienia młodzieży akademickiej*, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Wydział Nauki o Żywności, 2001.

opr. Ryszard Szarfenberg